

Право на справедливий суд – це одне з прав, яке гарантовано статтею 6 Конвенції. Національні суди розглядаючи, зокрема, кримінальні справи повинні забезпечувати дотримання вказаного права.

Згідно зі статтею 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

В чинному кримінальному процесуальному кодексі України (далі КПК України) (4) права, визначені в ст. 6 Конвенції закріплені, зокрема, в загальних засадах кримінального провадження: п. 13 ч. 1 ст. 7 КПК України (забезпечення права на захист), п. 14 ч. 1 ст. 7 КПК України (доступ до правосуддя), п. 18 ч. 1 ст. 7 КПК України (публічність), п. 21 ч. 1 ст. 7 КПК України (розумність строків) [3,4].

Вищенаведене вказує на те, що наша держава створила умови для дотримання Україною міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав людини.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96. (зі змін. та доп.). Відомості Верховної Ради України. 2019, № 38, ст. 160.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#top>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

УДК 341.1

DOI: 10.31733/17-03-2023-156-159

Вікторія МОЗОЛЬ

старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем превентивної
діяльності та запобігання корупції
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Організація Об'єднаних Націй (ООН) – міжнародна організація, яка створена для зміцнення і підтримання міжнародного миру і безпеки та є головним елементом сучасної багатосторонньої дипломатії, в тому числі з врегулювання конфліктів та підтримки миру в зонах конфліктів.

Військова агресія Росії проти України, розпочата у 2014 році з анексії Кримського півострова та продовжена повномасштабним вторгненням Російської Федерації 24 лютого 2022 року стала безпрецедентним викликом усій міжнародній системі безпеки та загалом сьогоденному глобальному порядку. Організація Об'єднаних Націй (ООН), як найвпливовіший інститут у сфері міжнародної безпеки, виявилась неспроможною зупинити збройний конфлікт та перерозподіл європейських кордонів у XXI столітті.

Загалом «конфлікт» України та Росії можна поділити умовно на три етапи: перший – російська анексія Автономної Республіки Крим (АРК); другий – збройний конфлікт на Сході України і третій – повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну.

Точкою відліку стала низка інцидентів, що відбувалися в лютому 2014 р. на території АРК. Реакція ООН не змусила себе довго чекати і спершу була виражена в словесній підтримці України, зокрема, 1 березня 2014 р. під час засідання Ради Безпеки ООН, країнами-членами була висловлена підтримка територіальної цілісності України та були згадані основні міжнародні документи – Будапештський меморандум 1994 р. та Договір між Україною та Росією 1997 р. [1].

Після проведення нелегітимного референдуму в АРК та анексії Кримського півострова рівень залучення ООН до конфлікту посилювався. Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято Резолюцію про територіальну цілісність України від 27 березня 2014 року, завдяки якій наша держава отримала широку міжнародну підтримку, оскільки сторони офіційно висловили думку про невизнання і нелегітимність Кримського референдуму, а також зробили акцент на тому, що Україна визнаватиметься світовою спільнотою в її офіційних кордонах [2].

Згодом міжнародне співтовариство разом з українським урядом стикалося з низкою нових викликів у різних галузях, але особливо у сфері прав людини. Світовому суспільству не довелося довго чекати реакції ООН на це, адже вже 19 грудня 2016 р. було прийнято чергову Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь», завдяки якій Крим вперше було названо «тимчасово окупованою територією» [3].

Далі українська сторона вирішила скористатися більш практичним інструментом ООН, а саме Міжнародним Судом ООН, у рамках якого Україна зіткнулася з «правилами», що вимагають негайного реформування: Суд може розглядати справу лише за згодою двох сторін, що також ставить під сумнів ефективність ООН у врегулюванні російсько-українського конфлікту. Серед перелічених факторів, апогеєм неефективності ООН стала Рада Безпеки, рішення якої можуть легко заблокувати постійні члени і що дуже активно використовувалося Росією і одним з її сателітів – Китаєм – так був заблокований ряд санкцій проти російських компаній [4].

Наступною після Криму під приціл російського керівництва було взято територію Донбасу з такими містами, як Луганськ та Донецьк. Другий епізод російсько-української війни розпочався з моменту створення невизнаних республік ЛНР та ДНР за підтримки з боку Росії сепаратистів цього регіону та за участі збройних сил Російської Федерації 6 квітня 2014 року. Починаючи з березня 2014 року було засновано Моніторингову місію ООН з прав людини в Україні. Місія здебільшого займалася вивченням порушення міжнародного гуманітарного права, створювала регулярні звіти та доповіді про ситуацію на конфліктних територіях, займалася виробленням статистики вбитих та постраждалих. Ця місія була цінною для української сторони, оскільки дозволяла фіксувати злочини та доносити інформацію про ситуацію керівникам інших держав, висвітлювати правду про те, що відбувається на окупованих територіях. Більш того, згодом Україна зможе використовувати ці свідчення як докази у Міжнародному Суді. У гуманітарній сфері важливу роль відіграла також ініціатива ООН під назвою План гуманітарного реагування, який був прийнятий у лютому 2015 р. [5].

Крім цього, ООН прийняла низку резолюцій, з яких слід виділити дві основних. До таких більш рішучих відповідей призвела подія, пов'язана з трагічним збиттям пасажирського Boeing 777. Перша Резолюція РБ ООН No S/RES/2166, прийнята 21 липня 2014 р., стосувалася саме цього питання та закликала знайти винних у згаданій катастрофі, притягти їх до відповідальності. Але, на жаль, це питання було «зам'яте», а винні в цій трагедії представники збройних сил Російської Федерації покарані не були. Слід згадати також Резолюцію РБ ООН 17 лютого 2015 р., яка є важливою для України у зв'язку з визнанням суверенітету та територіальної цілісності країни, а також у зв'язку з обговоренням питання Мінських угод, що давали надію на врегулювання конфлікту та припинення вогню. Зважаючи на те, що Мінські угоди на сьогоднішній день знищені в новій війні, дана резолюція так само не принесла результатів.

Що стосується практичної ролі ООН, слід згадати про Програму ООН із відновлення та розбудови миру на території Донецької та Луганської областей. Основними компонентами цієї програми стали економічні питання та питання відновлення пошкодженої в ході бойових дій інфраструктури. Дана програма дійсно дає свої реальні плоди – відбувається відбудова пошкоджених приміщень, шкіл, культурних надбань та ін. [6].

Незважаючи на перераховані вище спроби ООН підтримати мир на Донбасі, можна з упевненістю сказати, що організація використала не всі свої можливості та інструменти. Основним козирем, на який сподівався український уряд, було проведення повноцінної миротворчої місії ООН. Повноцінна миротворча місія ООН мала призвести до припинення бойових дій, роззброєння терористів, встановлення контролю над кордоном та подальше обговорення долі Донецька та Луганська. Але в вирішенні цих питань важливою є домовленість з іншою стороною – Росією, які регулярно порушуються. Таким чином, не існує жодної довіри між сторонами, що також призводить до неможливості впровадження

миротворчої місії на Донбасі. До того ж, в результаті вирішальне слово залишається за Радою Безпеки ООН, на вердикт якої Росія має право накласти вето. І останнім фактором, який робить неможливим участь «блакитних касок» у війні стає її постійна активна фаза та неприпинення вогню [4].

Третій етап російсько-української війни – повномасштабне російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. Після нападу Росії на Україну Організація Об'єднаних Націй розгорнула масштабну дільність з надання допомоги тим, хто був вимушено переміщений або постраждав від війни будь-яким іншим чином. Усього впродовж кількох тижнів мільйони людей втратили свої домівки та засоби існування у найшвидшій і найбільшій кризі переміщення населення за останній час [4].

Конфлікт охопив практично всі аспекти життя та діяльності людей – охорону здоров'я, культурну сферу, освіту, економічний розвиток, сільське господарство та інші, перетворивши деякі з процвітаючих і яскравих міст України на безлюдні та зруйновані міста-привиди. Він також закладає підвалини глобального дефіциту продовольства. Незважаючи на чимало ризиків та логістичні труднощі, низка агентств ООН разом з місцевими партнерами у короткому часовому проміжку змогли перемістити персонал з інших місій і встановили присутність у всіх адміністративних областях України, що вважається однією з найшвидших операцій з розширення, які коли-небудь проводила ООН. Оскільки жертви серед цивільного населення зростали, сягаючи тисяч загиблих і поранених, агентства ООН максимально спрямували зусилля на допомогу постраждалим. У тому числі тим, хто опинився в облозі у Маріуполі, де ООН спільно з Міжнародним комітетом Червоного Хреста проводили місію з безпечного виїзду цивільних громадян [7].

Як і в інших епізодах війни, ООН висловила своє занепокоєння, виразивши його у низці резолюцій, функціонування яких так і не перенеслося в площину реального світу, а залишилося на папері. Першим документом стала Резолюція Генасамблеї ООН від 2 березня 2022 р., в якій визнавалася агресія з боку Російської Федерації, висловлювалося засудження цієї агресії та висувалися вимоги щодо виведення військ Росії з усієї території України. Другою стала Резолюція Ради ООН з прав людини від 4 березня 2022 р., в якій засуджувалося порушення прав людини під час воєнних дій на території України. Наступний документ – Резолюція Генасамблеї ООН від 24 березня 2022 р., яка просто копіювала ідею документу, прийнятого 2 березня [8]. Однак сторона-агресор проігнорувала усі ці спроби, які ніяк не вплинули на дії Росії проти України.

26 лютого 2022 р. Україна, як і минулого разу, звернулася до Міжнародного Суду ООН щодо порушення Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього і щодо питання зупинення військового вторгнення Росії в Україну. Друга частина цього позову була задовільнена МС ООН. Але насамперед ООН зіграла більш істотну роль у гуманітарній сфері, до якої організація повертає велику увагу громадськості, займається точним підрахунком постраждалих у війні, кількості біженців, аналізує наслідки війни не лише для України, а й для всього світу. І друга сфера – це розгвинчення міфів, які поширює Російська Федерація у бік України – зокрема, ООН вдалося спростувати наявність в Україні біолабораторій. Ще однією грандіозною перемогою для української сторони на дипломатичному фронті є вдале голосування ГА ООН про виключення Росії з Ради ООН з прав людини. Крім моральної підтримки духу українського народу ці дії несуть і юридичні наслідки для країни-агресора [4].

23 лютого 2023 року Генеральна Асамблея ООН переважною більшістю голосів схвалила проєкт резолюції, який інкорпорує ключові положення запропонованої восени 2022 року Україною «формули миру» – плану з десяти пунктів, покликаному завершити повномасштабне російське вторгнення в Україну. За резолюцію проголосувала 141 держава-член ООН, ще 32 утримались під час голосування (зокрема Іран, Казахстан і Китай), а сім країн виступили проти: Білорусь, КНДР, Еритрея, Малі, Нікарагуа, Росія і Сирія.

Серед іншого, документ містить вимогу до Російської Федерації «негайно, повністю і беззастережно вивести всі свої збройні сили з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів». Також там міститься заклик до належного поведіння з військовополоненими, повного дотримання міжнародного гуманітарного права, «негайного припинення атак на критично важливу інфраструктуру України». Окремо згадана необхідність «забезпечити відповідальність за найтяжчі злочини за міжнародним правом, скоєні на території України, шляхом проведення належних, справедливих і незалежних розслідувань і судового переслідування на національному або міжнародному рівні». Резолюція також закликає члени ООН співпрацювати для подолання глобальних наслідків

повномасштабної війни Росії проти України й «підкреслює, що заходи для досягнення всеосяжного, справедливого і тривалого миру в Україні повинні враховувати ці чинники» [9].

На сьогоднішній день, Україна стала країною, завдяки якій про реформування чи навіть розпуск ООН стали говорити лідери всього цивілізованого світу. Проте ООН – організація, яка зобов'язана зберігати мир і використовувати всі можливі інструменти для цього, виявилася нездатною примусити одну державу до припинення протиправних дій, що призвело до повного руйнування архітектури глобальної безпеки та перебудови всього світу.

Підсумовуючи вищевикладене, можна прийти до висновку, на прикладі російсько-українського конфлікту ООН показала свою повну неефективність. Текст резолюцій так і залишився на папері і був безкарно проігнорований російською стороною. Більше того, ООН відмовилася приєднатися до нового майданчика обговорень – Кримської платформи, ініційованої Україною у 2021 р., що також ставить під сумнів існуючі механізми організації з врегулювання конфліктів. М'яка політика, нездатність «задушити» проблему біля її витоків та відсутність механізмів покарання агресора породило окупацію нових територій на сході України та повномасштабну війну в самому центрі Європи. Нині російсько-українське протистояння триває, тому будемо чекати на те, що саме Україна стане рушійною силою у реформуванні глобальної міжнародної організації по збереженню миру – ООН.

1. Радбез ООН висловила підтримку суверенітету України. Кореспондент.net. 2014. URL: <https://ua.korrespondent.net/uk/raine/politics/3313216-radbez-oon-vyslovyala-pidtrymku-suverenitetu-ukrainy>

2. Генеральная Ассамблея. Организация Объединенных Наций. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/404/03/PDF/N2140403.pdf?OpenElement>

3. Миколаєнко Я. Анексія Криму: історико-правові причини та аналіз мирних засобів вирішення міжнародного конфлікту. European political and law discourse. 2017. С. 17-22.

4. Усатюк К. Р. Роль ООН у врегулюванні конфлікту між Україною та Росією. Соціально-політичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців. 2022. Вип. 6. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/33812/1/87-92.pdf>.

5. Гавриш А. Впровадження місії «добрих послуг» ООН на Донбасі. Бакалаврська робота. Київ: Національний університет «Кієво-Могилянська академія», Факультет соціальних наук та соціальних технологій, 2020. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18753/Havrysh_Vprova91dzhennia_misii_dobrykh_poslugh_OON_na_Donbasi.pdf?sequence=1&isAllo wed.

6. Програма ООН із відновлення та розбудови миру (UN RPP). Децентралізація: міжнародна співпраця. URL: <https://donors.decentralization.gov.ua/project/unrpp>

7. Організація Об'єднаних Націй в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/about/about-the-un>.

8. Генасамблея ООН засудила вторгнення Росії і закликала негайно вивести війська з України. Європейська правда. 02.03.2022 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/2/7135096/>

9. ООН схвалила українську «формулу миру», шкідливі поправки «збили». URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2023/02/23/7390750/>

УДК 342.7

DOI: 10.31733/17-03-2023-159-161

Олена ОРЛОВА

доцент загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Конституція України проголосила, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю.

Права людини поставлені в центр державної політики.

Основний закон встановлює, що держава відповідає за свою діяльність перед людиною, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком